

Okolí tankové cesty na svazích Špičáku. Foto Přemysl Tájek.

Modrásek štírovníkový po šedesáti letech opět nalezen v Karlovarském kraji

Přemysl Tájek, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Dramatický úbytek druhové rozmanitosti a celkové početnosti velké části naší fauny během posledních několika desetiletí je dnes již obecně známou skutečností. Jednou ze skupin organismů, umožňující přírodovědcům velmi dobře popsat, sledovat a především pochopit vývoj naší přírody a vliv probíhajících krajinných změn, jsou denní motýli. Jejich výskyt je totiž vcelku dobře zdokumentován, a to i poměrně daleko do minulosti. Bilancování obvykle nebývá příliš radostné: v České republice máme od konce 90. let 20. století o polovinu denních motýlů méně (co do množství jedinců), 11 % druhů již zcela vyhynulo (18 ze 161 druhů) a dalším 16 druhům (tj. 10 %) se areály jejich rozšíření natolik zmenšily, že prakticky vymírají (web1, Beneš et Konvička 2002). Potěšujících zpráv o objevech motýlích

druhů z oblastí, odkud nebyly ještě známy, nebo zde již po desetiletí byly považovány za vymřelé, bývá proto poskrovnu.

V letošním roce byl v České republice zahájen několikaletý projekt mapování a monitoringu vybraných skupin rostlin a živočichů. Mapování probíhá ve všech našich národních parcích, chráněných krajinných oblastech, evropsky významných lokalitách, ptačích oblastech a ve vybraných „rezervacích“ (přesněji řečeno „maloplošně zvláště chráněných územích“). Projekt zajišťuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (dále také „Agentura“) ve spolupráci se správami národních parků. Část terénních prací provádějí zasmulovní externí odborníci, část průzkumů provádějí zaměstnanci Agentury nebo správ národních parků interně. Mapování denních motýlů na území

- ▲ Samec modráška štírovníkového. Foto David Černochoch.
- ▲ Na spodní straně křídel má modrášek štírovníkový 1–3 výrazné oranžové skvrny, zadní křídla mívají ostruhu. Foto Marek Vojtíšek.

Karlovarského kraje zajišťují výhradně zaměstnanci Agentury a první rok mapování (2018) byl zahájen v severní části Doupovských hor.

Základní územní jednotkou při mapování motýlů v Karlovarském kraji je čtvrtina základního faunistického čtverce, tedy území o velikosti zhruba 6 × 5,6 km. V tomto území si mapovatel vytipuje nejméně 3 lokality (plochy o rozloze jednotek až desítek hektarů, s různými typy přírodních stanovišť). Tyto plochy pak musí navštívit čtyřikrát během jediné sezóny v pevně stanovených termínech (1.–20. 5., 11.–30. 6., 1. 7.–20. 7. a 1. 8.–20. 8., minimální časový odstup mezi jednotlivými návštěvami je 10 dnů). Délka pobytu mapovatele na lokalitě se liší v závislosti na její velikosti. Má-li

lokalita rozlohu do 5 hektarů, pak by mělo mapování jednomu člověku trvat 45 minut, pokud má lokalita 5–10 hektarů, tak 1 hodinu, a na lokalitách větších než 10 hektarů 2 hodiny. Cílem mapování je na všech vybraných lokalitách zjistit výskyt všech druhů „denních motýlů“, tedy přesněji motýlů nadčeledi Papilionoidea a čeledi Zygaenidae (vřetenuškovití). Přesně stanovená metodika i zákresy vybraných lokalit by v budoucnu měly umožnit zopakování mapování lokalit stejným způsobem. Takto získané údaje pak budou sloužit k přesnému vyhodnocení změn ve druhovém složení a početnostech jednotlivých druhů motýlů.

Letošní mapování severní části Doupovských hor probíhalo v 8 „čtvrtkvadrátech“, kde jsem vytipoval 30 mapovacích lokalit. „Doupovky“ neklamaly a potvrdilo se, že z pohledu motýlů jde o jednu z nejvýznamnějších oblastí přinejmenším v celých západních Čechách. Téměř na všech sledovaných lokalitách byla druhová bohatost až překvapivě vysoká, během jediné návštěvy jsem na některých lokalitách zaznamenal i přes 30 druhů denních motýlů.

Dobrym příkladem dokládajícím jedinečnost doupovské krajiny a zdejších společenstev motýlů je lokalita zahrnující tankovou cestu vedoucí na vrchol Špičáku (626 m n. m.), severně od zaniklé obce Zaškov. Lokalita je 20–35 metrů široká, 630 metrů dlouhá a zaujímá rozlohu necelých 2 hektarů. Osa lokality kopíruje spádnici, dolní okraj lokality tvoří mostek přes potok Lomnice (500 m n. m.), horní okraj pak předvrchol Špičáku. Převýšení lokality je 115 metrů a svah má jižní orientaci. Území zahrnuje několik různých typů stanovišť: krátkostébelné a občasné posekané nebo mulčované sušší trávníky v průseku kolem cesty, holou půdu občasné narušovanou pojezdem těžké vojenské techniky a okraje navazujících rozsáhlých křovin s trnkami, hlohy a roztroušenými stromy. Během čtyř návštěv lokality jsem zde zaznamenal 55 druhů denních motýlů, z toho 16 druhů z Červeného seznamu. Nejvýznamnějšími zde zjištěnými druhy jsou modrášek černoskvrnný (*Phengaris arion*), soumaráčník mochnový (*Pyrgus serratalae*), modrášek hnědoskvrnný

(*Polyommatus daphnis*), modrásek vikvicový (*P. coridon*), modrásek bělopásný (*Aricia eu-medon*), soumračník máčkový (*Erynnis tages*), bělopásek topolový (*Limenitis populi*), okáč strdivkový (*Coenonympha arcania*), vřetenuška ligrusová (*Zygaena carniolica*) a vřetenuška čičorková (*Z. ephialtes*). Významný je také nález ostruháčka ostružinového (*Callophrys rubi*), který je v Doupovských horách extrémně vzácný, a běláška rezedkového (*Pontia edusa*), o němž máme v Karlovarském kraji jen několik málo záznamů. Zastihl jsem zde také velmi vzácného přástevníka angreštového (*Rhyparia purpurata*), motýla, jenž sice mezi mapované denní druhy motýlů nepatří, jeho přítomnost ale rovněž dokládá vysoký stupeň zachovalosti zdejších trávníků.

Pomyslnou třešničku dortu pak doplnila návštěva lokality 14. července, kdy se mi zde podařilo odchytit modráska štírovníkového (*Cupido argiades*) – motýla, který byl v Karlovarském kraji zaznamenán doposud pouze jednou, a to před 64 lety. Historický záznam o jeho výskytu pochází z okolí Hřebeňu na Sokolovsku od významného západočeského entomologa Jindřicha Franze (sběr je uložen v Muzeu Karlovy Vary, jde o samici, datum odchytu je 29. 5. 1954).

Modrásek štírovníkový se v ČR vyskytuje roztroušeně v teplejších oblastech. Na větší území Čech v posledních desetiletích význačně vymizel a v současnosti se v jižních a východních Čechách zpětně šíří, na Moravě a ve Slezsku je jeho šíření masivnější. Jeho výskyt je vázán na suché stepní lokality, výslunné svahy, železniční náspy, úhory, sušší sešlapávané louky, polní cesty, vojenská cvičiště, nesečené výslunné silniční úvozy, lomy i pole s jetelem či vojtěškou. Živnými rostlinami housenek jsou štírovník růžkatý, tolíce vojtěška, jetel luční, případně i další druhy bobovitých rostlin, jimž housenky vyvírají květy a nezralé plody. Housenky poslední generace přezimovávají v suchém stavu poblíž živné rostliny. Dospělí motýli létají od dubna do září a lhnou se v několika vzájemně se překrývajících generacích (Macek et al. 2015).

Nejbližší známé lokality modráska štírovníkového zjištěné v posledních dvaceti letech

pocházejí z Ústeckého kraje (z Kadaňska – NPR Úhošť, Lestkov, okolí Nechranické nádrže) a z Českého krasu (AOPK ČR 2018). Nakonec se mi 3. srpna 2018 podařilo modráska štírovníkového zaznamenat a vyfotit také na severním okraji Doupovských hor u Perštejna, 600 m za hranicí Karlovarského kraje, na nepevněné cestě procházející suchými trávníky na západně orientovaném svahu spadajícím k přírodní památce Louka vstavačů u Černýše.

Z faunistického hlediska je nález modráska štírovníkového zajímavým obohacením našeho kraje o další druh motýla, který zde byl považován za vymizelý. Zatím není úplně jasné, zda mohl v Doupovských horách tento druh dlouhodobě přežívat a unikat naší pozornosti, nebo zda se sem rozšířil nově. Více nám snad napoví mapování motýlů v následujících letech. V případě, že by nové nálezy modráska štírovníkového byly důsledkem posunu jeho areálu směrem k severu, kalí radost z nálezu skutečnost, že příčinou posunu je téměř jistě celkové oteplování klimatu (Beneš et al. 2002). ■

Poděkování: Na svazích Špičáku se v posledních několika letech podařilo vyřezat kolem 2 hektarů křovin zarůstajících okolní trávníky a nejceněnější louky jsou každoročně strojově koseny. Velký dík za to patří Vojenským lesům a statkům ČR, s. p. Pestrou stanovištní mozaiku lokality zajišťuje také pojezd těžké techniky při vojenských cvičeních. Za tuto, byť nevědomou, péči děkujeme Armádě ČR.

Literatura:

- AOPK ČR 2018. Nálezová databáze ochrany přírody. [on-line databáze; portal.nature.cz].
 Beneš J. et Konvička M. (2002): Motýli České republiky: Rozšíření a ochrana I/II. SOM, 857 pp.
 Beneš J., Fric Z. et Konvička M. (2002): Motýli a klimatické změny. – Vesmír 81: 492–493.
 Hejda R., Farkač J. et Chobot K. [eds.] (2017): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. List of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates, Příroda, 36: 1–611.
 Macek J., Laštůvka Z., Beneš J. et Traxler L. (2015): Motýli a housenky střední Evropy IV. Denní motýli. – Academia, Praha, 539 pp.
 web1: <http://www.lepidoptera.cz/>

Modrásek štírovníkový. Foto Rostislav Králík.